

Գլխովիք. խաչքարի շրջանակը կազմվել է գուլդ տկոսավոր գծերով: Բուն խաչը պարզ, անզարդ խորաքանդակ է, որն առաջացել է խաչի ուրվագիծը ակոսելու միջոցով: Արձանագրության առաջին սողը փորագրված է խաչքարի վերևի մասում, շրջանակից դուրս և ավելի խոշոր առոկերով: Մնացած երկու սողը գրված է ուղղահայաց վերի խաչթևի երկու կողմերում, համեմատաբար մանր գրերով:

Առաջին շարքում նվիրատուի անունը պարզ կարդացվում է Ալափես, որն անշուշտ, Ալափայ անունն է ս դիմորոշ հոգով՝ Ալափայս>Ալափես, այ երկբարբառի պարզումով է ձայնավորի, որ շատ տարածված հնչյունափոխություն է գրեթե բոլոր բարբառներում (հմտ. քանգանայ>քանանայն>քանանեն, փեսայ>փեսայն>փեսեն և այլն):

Չորդ շարքի սկզբում Միո հապավումը, թեև առանց գծիկի, վերականգնում ենք Միօթար: Նույն շարքում քն սովորական հապավումը՝ քանգանային, իսկ շարունակության վերջում՝ եւ ցա ետ: Ա: պատ: Ա, այստեղ վերջին ա-ն չի կապվում նախորդ պատ. (արագ.) ի հետ, քանի որ նրանից անջատված է երկու կետով, որն իրենից առաջ արդեն ունի ա: Մենք վերապահությունը այստեղ վերծանում ենք՝ ետ: Ա: պատարագ ազգաւ ի տաւնի ՍԲ Խաչին, կապակցությունը հասկանալով այն իմաստով, որ ալդ Ա պատարագը պետք է տրվի՝ ազգաւ, այսինքն նվիրատուի ողջ աղջակությունը կամ գերդաստանին: Արձանագրության առաջին և միակ վերծանող Մ. Բարխուդարյանցը այս հատվածը վերծանել է... ետ Ա պատարագ զգափթս ի սուրբ Խաչին, որ շատ հեռու է իրականից և անիմաստ:

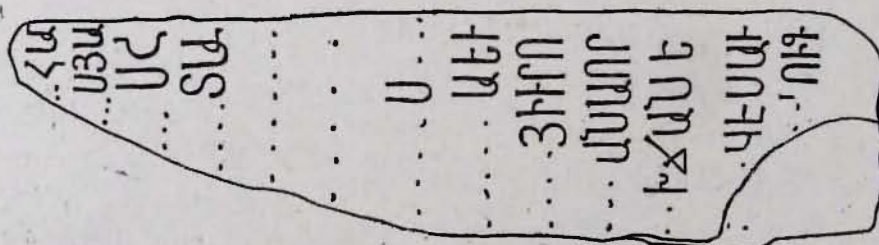
Պաշքարը և նրա արձանագրությունը հավանաբար ժամանակամերձ են մատուռի շինությանը՝ XIII դարի վերջերին (ՁԼԵ-1296):

Թ Ա Լ Ա

Գլուղը տեղավորված է Թալա գետակի ափերին, Իջևանից 1,5 կմ հյուսիս-արևելք: Նրա մասին մատենագրական հիշատակություններ չկան, քանի որ ալժմյան բնակավայրը հին պատմություն չունի: Սակայն գլուղի շրջակայքում պահպանված նյութական մշակույթի հուշարձանները ցույց են տալիս, որ միջնադարում այստեղ եղել են մի քանի բնակավայրեր՝ բավական խիտ բնակչությամբ և զարգացած տնտեսությամբ:

Դրանցից են՝ Միջնաշենի եկեղեցին, որը գտնվում է Թալա և Նոնքավան գլուղերի միջև, Թալա գետակի ձախ ափին: Հյուսիսային պատով հենված է վերևից պոկված մի վիթխորի ժալարեկորի վրա: Ծածկը թաղակապ է եղել, երկթեք տանիքով: Եկեղեցու շուրջը մեծ գերեզմանոց է՝ բազմաթիվ տապանաքարերով ու խաչքարերով, որոնցից քիչ բան է պահպանվել: Պաշքարերից մեկը կանգնած է ժալեռ պատվանդանի վրա և ճոխ քանդակազարդեր ունի: Եկեղեցու արևմտյան պատի հարավային անկյան մոտ ընկած գեղաքանդակ խաչքարի միայն հարավային կողմի փորագրված բազմատող արձանագրության որոշ բառեր են կարդացվում. խաչքարի երեսի քանդակները և արձանագրության ձախակողմյան հատվածը հողմահարվել, քալքալվել են: Փոքրիկ եկեղեցու շենքեր կան նաև գլուղի արևելյան կողմում, ձորանցից, հարավային մասում, կալերի մեջ: Զույգ մատուռների պատերը 2 մետր բարձրությամբ պահպանվել են կոլոնետեսության կալերից մի քանի մետր հարավ:

256. ԹԱԼԱ. գլուղից 3 կմ հյուսիս, Նոնքավանի ճանապարհին, Թալա գետակի ձախ ափին, փոքրիկ կիսաքանդ եկեղեցու արևմտյան գոտն հարավային կողմում ընկած մի գեղաքանդակ խաչքարի կողին, խիստ եղծված արձանագրության մնացորդներ, 13 տող.

. . . ՀԱՄ . . ՍՅԱ . . ՍՇ . . ՏԱ . . . Ս . . ԱԵԻ . . . ՅԻԻՐՈ . . . ԱՆԱՈՐ . . .
[ՎԱՊԽՃԱՆԵ . . . ՅԷՍԱԻ . . . [ԹՈՒԻՆ] ՍԻԳ:

Լոսանկ. 87

Գլխովիք. Տողերի համարակալումը պայմանական է, սկզբում պետք է լինե՞ր առնվազն մեկ տող: Հավանաբար խաչքարի կողի այդ արձանագրությունը ինքնուրույն չի եղել, այլ հանդիսանում է խաչքարի ճակատի հիմնական բնագրի շարունակությունը և վերջաբանը: Տառաձևերի կանոնավոր, բոլորաձև գեղեցիկ երկաթագիրը բնորոշ է XII—XIII դարերին, որ և պետք է համարել խաչքարը կանգնեցնելու հավանական ժամանակը: Այս ենթադրության օգտին են խոսում նաև բնագրի վերջում երևացող ՈԻԳ գրերը, որը, հավանաբար, խաչքարի թվագիրն է (1174):